

Dresden, Leipzig en omgeving

- ▶ Bezoek barokke architectuur in de Zwinger
- ▶ Ontdek het uitgaansleven van de Dresdense rechter Elbeoever of West-Leipzig
- ▶ Maak een wandeling of fietstocht door het Elbedal
- ▶ Luister naar Bachs muziek waar deze geschreven is: in de Thomaskerk
- ▶ Drink een biertje in Auerbachs Keller, net als Goethe
- ▶ Bewonder hoogstaande binnen- én buitenlandse kunst in het MdbK

Inhoud

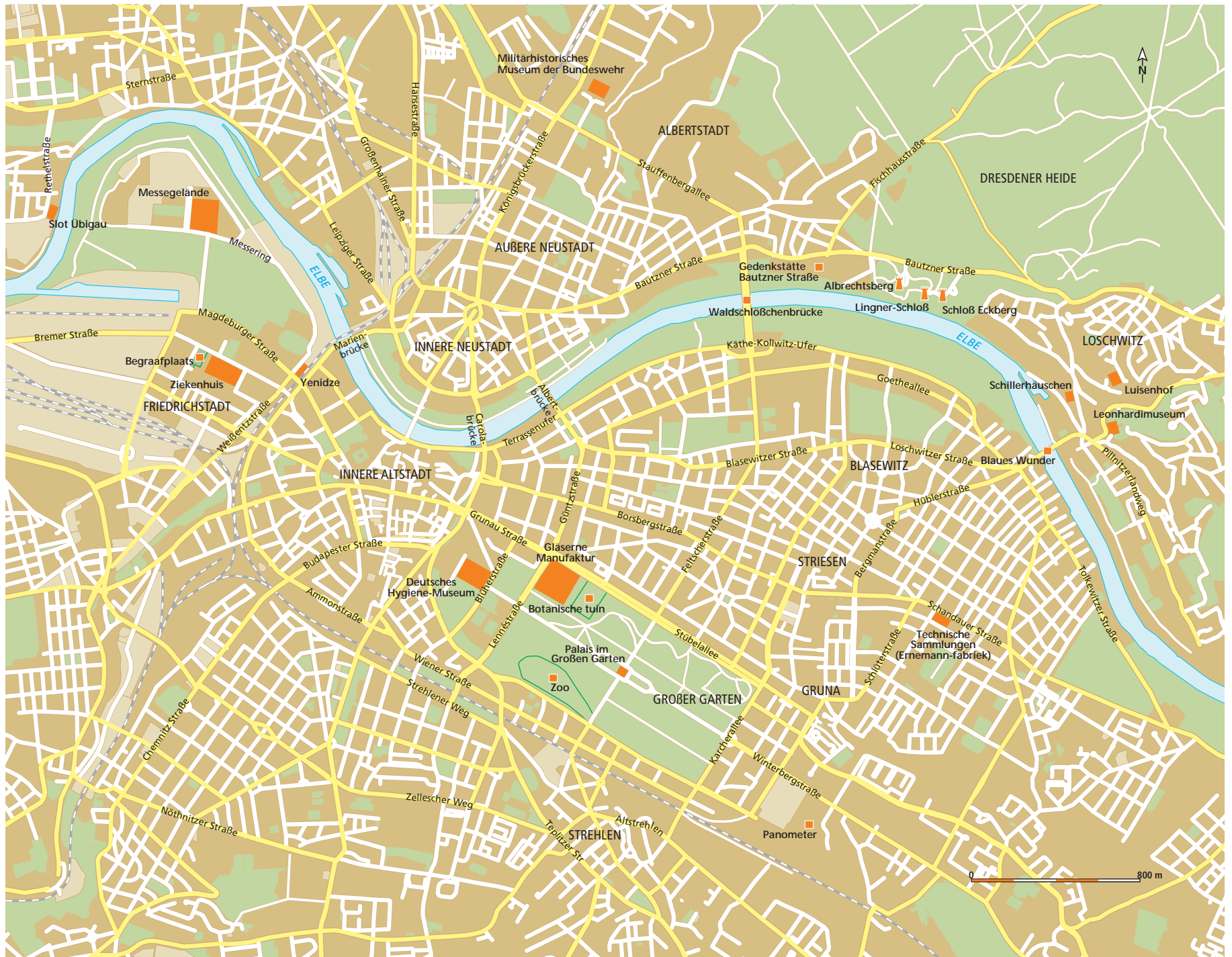
- 7 Kaarten en plattegronden
- 13 Woord vooraf
- 1 15 Kleine geschiedenis van Duitsland en Saksen**
 - 16 Met zevenmijlslaarzen door de geschiedenis
- 2 25 Dresden: de oude stad**
 - 26 Dresden in één dag?
 - 27 Geschiedenis
 - 32 Frauenkirche
 - 36 Rond de Neumarkt
 - 38 Theaterplatz
 - 41 Zwinger en Semperbau
 - 43 Residentieslot
 - 46 Langs de Elbe
 - 48 Zuiden en oosten van de Innere Altstadt
 - 51 Eten en drinken in Dresden
- 3 53 Dresden buiten het centrum**
 - 54 Innere Neustadt
 - 58 Außere Neustadt
 - 62 Albertstadt
 - 63 Oosten
 - 69 Westen
 - 71 Eten in de buitenwijken
- 4 73 Elbedal**
 - 74 Tussen Dresden en de grens
 - 83 Stroomafwaarts
- 5 93 Bautzen en de Oberlausitz**
 - 94 Bautzen
 - 102 Oberlausitz
- 6 113 Leipzig**
 - 114 Leipzig in enkele hoogtepunten
 - 114 Geschiedenis
 - 118 Rond de markt
 - 120 Rond het MdbK
 - 123 Rond de Nikolaikirche
 - 126 Het Leipzig van Bach
 - 128 Runde Ecke
 - 129 Augustusplatz
 - 132 Eten en drinken in Leipzig
- 7 135 Leipzig buiten het centrum**
 - 136 Oosten en zuiden
 - 142 Westen
 - 144 Noorden
- 8 149 Omgeving van Leipzig**
 - 150 Neuseenland
 - 153 Sächsisches Burgenland
- 9 157 Steden in het Ertsgebergte**
 - 158 Freiberg
 - 167 Omgeving van Freiberg
 - 169 Seiffen
 - 171 Neuhausen
 - 172 Annaberg-Buchholz
 - 174 Omgeving van Annaberg-Buchholz
 - 175 Kalkbergwerk Lengefeld
 - 176 Glashütte
- i 178 Algemene informatie**
- r 191 Register**

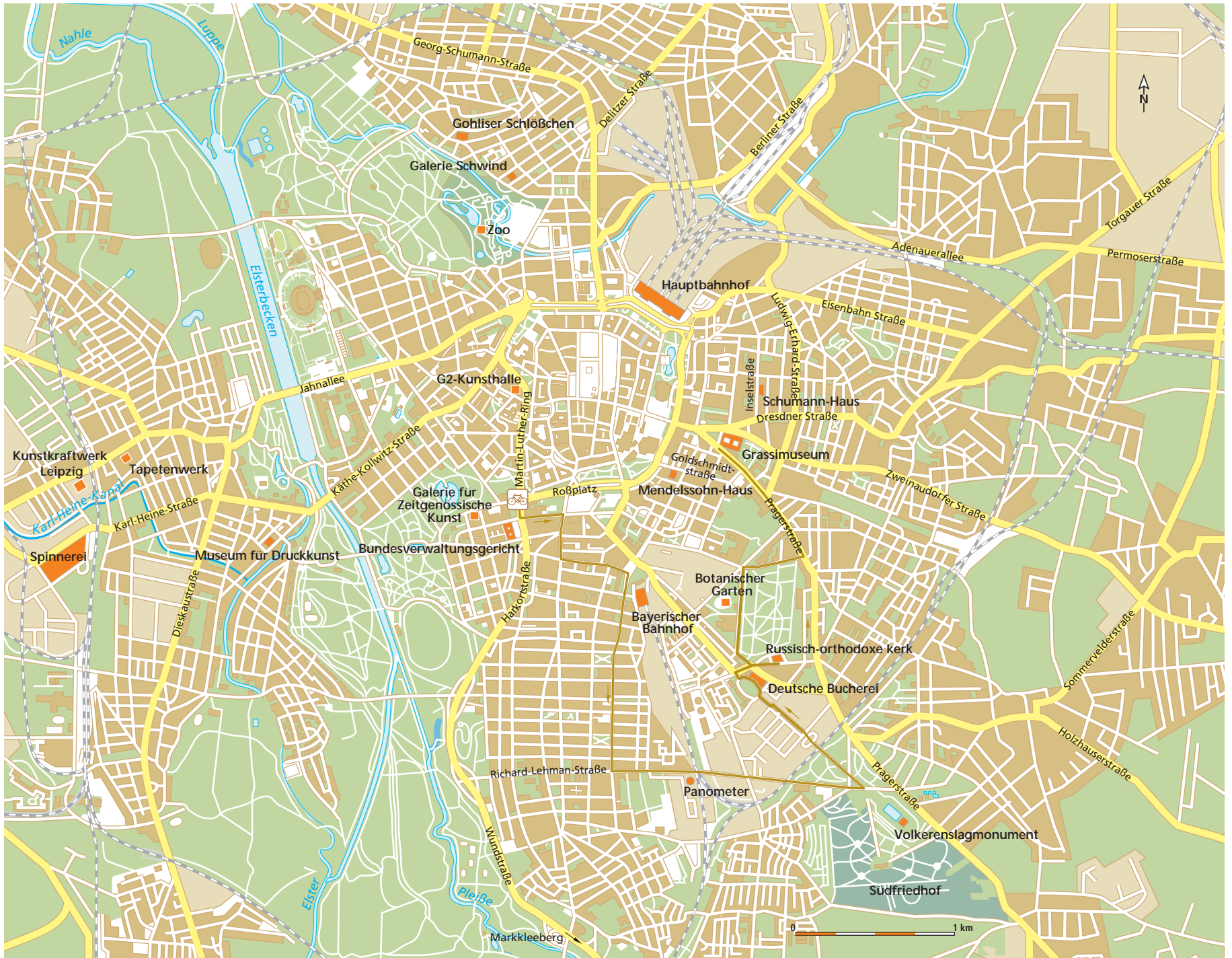
Kaarten en plattegronden

8	Dresden	74	Elbedal
10	Leipzig	95	Bautzen
33	Dresden centrum	116	Leipzig centrum
56	Dresden Neustadt	159	Freiberg

< Het Rosenthal en het Leipziger Auwald. Dresden en Leipzig zijn rijk aan groen binnen de stadsgrenzen.

Dresden

Leipzig

Woord vooraf

We kwamen al jaren in Duitsland: alles goedkoop, geregeld en opgepoetst, maar ook wat saai. Toen besloten we in het oosten, in Colditz, te overnachten. Na een verkeerde afslag hobbelden we door eindeloze bossen en stille dorpen die in de jaren 30 waren blijven hangen. Klinkerwegen en gotische opschriften op afbladderende, overmaatse gebouwen, hier en daar een enorm kasteel, waarvan Colditz er maar één was. Saai? Nee. Het verleden was niet weggepoetst, maar tastbaar dichtbij, van de DDR terug tot het keizerrijk.

Dresden bleek zwierig en monumentaal, en Leipzig gezellig en trendy. Moderne glazen winkelpaleizen stonden tussen DDR-beton en imposante blokken uit de tijd van Kaiser Wilhelm, met aparte winkeltjes erin. Een praatje was snel gemaakt en in die winkeltjes had iedereen de tijd. Het was een ander Duitsland.

Een vakantie in Saksen kan zo bourgondisch, cultureel of actief zijn als je wilt. Dresden met zijn oude kunst heeft de Semperoper en de alternatieve Außere Neustadt. Leipzig bruist dankzij het uitgaansleven, de universiteit en hedendaagse kunst. De natuur is overal dichtbij, tot in de stad. Bijna overal kun je goed fietsen. Het groene, fietsvriendelijke Elbedal loopt dwars door Dresden en in Leipzig kun je kanoën op de Elster. De Sächsische Schweiz, het merenrijke Neuseenland, de Oberlausitz en het Ertsgebergte met zijn kerstradities zijn geliefd bij natuurliefhebbers en kampeerders. Overal is er heerlijk simpele Biergarten-kost of kun je experimenteren met de Saksische keuken of gerechten uit de Slavische buurlanden. Je kunt jezelf trakteren op het duurste operakaartje, maar verder is bijna alles goedkoop, nog goedkoper dan elders in Duitsland.

Haast je dus dit stukje Duitsland te bezoeken, zolang het nog een 'ander Duitsland' is!

Eric Strijbos en Bonnie Posner

< De Gläserne Manufaktur in Dresden, een autofabriek waar het allemaal wat anders gaat.

Dresden: de oude stad

Met zijn zeer rijke musea, herbouwde historische gebouwen en de Semperoper lijkt Dresden een echte culturbestemming, en wie de stad slechts een dagje 'doet' als onderdeel van een busreis of een dagtocht vanaf de camping in de Sächsische Schweiz – zoals veel Nederlanders – zal dit niet tegenspreken. Toch krijg je alleen een volledige indruk als je de stad meer tijd geeft en ook echt dingen gaat doen: fietsen langs de Elbe of in de buitenwijken, met de stoomraderboot de rivier op om vervolgens gewoon te genieten in een Biergarten of op kroegentocht in de Neustadt.

< Slenterend of per fietsriksja langs het enorme tegeltableau van de Fürstenzug.

DRESDEN IN ÉÉN DAG?

Voor veel toeristen duurt de eerste kennismaking met Dresden één dag. De stad is een vast onderdeel van georganiseerde busreizen naar het zuiden van de voormalige DDR en Tsjechië en een ideaal uitstapje voor wie in de Sächsische Schweiz of het Ertsgebergte verblijft. Enkele hoogtepunten:

- *Frauenkirche*. Toen zij herbouwd was, was deze kerk in haar eentje verantwoordelijk voor de groei van het toerisme naar Dresden. Het is makkelijk te begrijpen waarom de Dresdenaren vanaf dag één trots zijn op hun kerk (zie p. 32).
- *Residenzschloss*. Het imposante Residentieslot van de Saksische koningen huisvest nu onder meer een deel van hun kunstcollecties in het oude en nieuwe *Grüne Gewölbe*. Het koningshuis Wettin kreeg een aandeel in de zilverbijzettingen en een deel daarvan gaf het weer uit aan kunst: niet alleen zilver, maar ook barnsteen, goud en porselein.
- *Zwinger* en *Gemäldegalerie*. Het Louvre en de Uffizi hebben meer schilderijen, maar in kwaliteit doet dit museum nauwelijks voor die topcollecties onder. Als het om elegante architectuur gaat, is de Zwinger onovertroffen.
- *Theaterplatz* en *Elbeoever*. Een must voor de reiziger met weinig tijd is een wandeling langs de Theaterplatz voor een blik op de Semperoper (ook per rondleiding te bezichtigen) en het Brühl'sche Terras – de met paleizen en musea verfraaide Elbeoever. Heb je een halfuur of langer over, loop dan de 18de-eeuwse *Augustusbrücke* op, of de modernere *Carolabrücke*, om het klassieke rivierpanorama van Dresden te zien.

Wie echt maar een paar uurtjes heeft, kan deze kleine rondwandeling lopen langs de absolute hoogtepunten: begin bijvoorbeeld bij de Frauenkirche. Bij de kerk ligt de Neumarkt; daar zie je het moderne Kulturpalast (zie p. 38) en het Johanneum (het oude paleis met het Verkeersmuseum, zie p. 37). Je kunt vervolgens via de Augustusstraße met het enorme tegeltableau van de Fürstenzug (zie p. 45) naar het Residentieslot (zie p. 43) wandelen. Daar is de overdekte binnenplaats (alsmede de prima kunstboekhandel) gratis te bezichtigen. Als je om het slot heen loopt, zie je onder andere uit het niets herbouwde 18de-eeuwse straten en het toeristenbureau. Uiteindelijk kom je op de Theaterplatz. Daaraan liggen de Hofkirche (zie p. 40), de Gemäldegalerie (met de tuin van de Zwinger, te bereiken via de poort, zie p. 41) en de imposante Semperoper (zie p. 39). Een bezoek aan Dresden is niet compleet zonder een blik op de Elbe. Je kunt dus terug lopen langs de verhoogde Terrassenufer (ga de trap op, de kade zelf is minder boeiend) langs de Elbe, onder meer met uitzicht op het Japanisches Palais (zie p. 54) aan de overkant van de rivier, en de toeristische Munzgasse vlak bij de Frauenkirche. Uiteindelijk kom je in een klein park, met uitzicht op de moderne Synagoge (zie p. 48). Bij het park ligt ook het Albertinum

(zie p. 47). De eveneens overdekte binnenplaats hiervan is ook zonder entreekaartje te bezichtigen, alsmede de kunst die staat opgesteld bij de uitgang naar de noordwestzijde. Via het Albertinum of de trappen daarnaast kom je in de Salzgasse (waar een kleine parkeergarage is, voor het geval je met de auto naar Dresden komt). De straat Am Frauenkirche komt naast het imposante Coselpaleis uit bij de kerk. Deze wandelroute is ook aangegeven op de kaart van p. 33.

GESCHIEDENIS

De oudste geschiedenis van Dresden zit besloten in de oorspronkelijke Slavische naam Drježdžany, naar het Oud-Sorbische Dreždʹany, dat 'moerasbewoners' betekent. Rond het jaar 1000 slingerde de Elbe ongetemd tussen de hellingen van het Elbedal en verlegde voortdurend zijn loop. De bewoners van het gebied huisden op de zandruggen die waren afgezet door de rivier. Er was een Sorbisch dorpje bij de plek waar ook de Frauenkirche werd gesticht – het oorspronkelijke Drježdžany – en een nederzetting Nisan aan de overkant van de Elbe, in de huidige Neustadt.

Middeleeuwen

Wat de omgeving belangrijk maakte – vooral toen in het Ertsgebergte zilver werd ontdekt – was de ondiepte waar een noord-zuidhandelsroute de rivier kruiste en waar al heel lang een burcht stond. De oude handelsweg is nog steeds in de stadsplattegrond te herkennen: de Augustusbrücke ligt op de plaats van de voorde en de weg liep langs het huidige Residentieslot (dat niet op de plaats van de alleroudste burcht staat) en de Altmarkt recht naar het zuiden. In de 12de eeuw kregen de markgraven van Meissen de streek in bezit; zij stichtten een stad die zij bevolkten met kolonisten uit het Duitse gebied. De planmatige aanleg van de nieuwe stad, die de Altmarkt als centrum had, is te herkennen aan een aantal rechte straten in de zuidelijke binnenstad. De Slavische, al ter plaatse wonende Sorben werden getolereerd maar niet vertrouwd: hun dorp, en daarmee ook de Frauenkirche, zou nog lang buiten de stadsmuren blijven liggen.

In 1485 kozen de hertogen van Saksen Dresden als hun hoofdstad, wat veel zou bijdragen aan de groei en bloei van de stad. Het belang van Saksen en daarmee Dresden nam toe toen de protestantse Maurits van Saksen aan de kant van keizer Karel V vocht en verheven werd tot keurvorst (1547).

Bloei en verval in de 18de eeuw

Een grote bloeiperiode brak aan toen keurvorst Frederik Augustus I de troon besteeg en het bovendien klaarspeelde om door de Poolse adel gekozen te worden tot koning van Polen. Dat strekte zich in die jaren uit van Litouwen tot aan de Zwarte Zee. Koning Augustus, bijgenaamd de Sterke,

Dresden in de glorie-dagen van de 18de eeuw, op een schilderij van Bernardo Bellotto.

hield van pracht, praal en cultuur, en dat werd ook in de stad zichtbaar. Onder zijn bewind werd de afgebrande Neustadt opnieuw aangelegd – aan de voeten van zijn eigen vergulde standbeeld – en verzezen onder meer de Hofkirche en de Frauenkirche. Hij legde een kunstcollectie aan waar de stad nu nog de toeristische vruchten van plukt. Hij was dol op porselein en met zijn steun werd ontdekt hoe dit materiaal geproduceerd kon worden. Wie een indruk van de stad wil krijgen in deze periode kan in de Gemäldegalerie de stadsgezichten van Bernardo Bellotto bezichtigen (zie kader p. 68).

De Zevenjarige Oorlog maakte een einde aan deze gouden tijd. Het Saksische leger was geen partij voor de goed gedrilde Pruisen, en de stad leed grote schade bij een Pruisisch artilleriebombardement. Na de Zevenjarige Oorlog was Saksen geen vooraanstaande mogendheid meer.

Industriestad

In de 18de eeuw verzezen al de eerste schoorstenen aan de rand van Dresden, en de stad zou ingrijpend veranderen en groeien door de industriële revolutie. Spoorwegen naar Leipzig en Praag zorgden voor goede verbindingen, en door het ten einde lopen van de mijnbouw waren er veel arbeidskrachten beschikbaar in het achterland. De stad breidde zich niet diffuus uit, maar er waren industriewijken (zoals Friedrichstadt), goedkope arbeiderswijken (Außere Neustadt) en villawijken voor de nieuwe rijken (Blasewitz). Dorpjes als Loschwitz en Striesen werden toen opgenomen in de bebou-

wing, maar zijn nog steeds aan hun eigen sfeer te herkennen.

Het revolutiejaar 1848 vertaalde zich in Duitsland in een verlangen naar meer burgerrechten, zoals die al gepropageerd waren door de Franse Revolutie, en de vorming van één groot Duitsland. Deze beweging kreeg echter weinig voor elkaar en de revolutie van 1849 in Dresden was dan ook een mislukking. Pas 20 jaar later vormde de Pruisische kanselier Bismarck Duitsland om tot een bondsstaat. Dresden werd ook de grootste kazernestad van het nieuwe Duitse rijk – waarschijnlijk omdat de regering in Berlijn de oude rivaal Saksen nog niet vertrouwde.

Het centrum van Dresden na het bombardement van 1945.

In 1918 kwam er een einde aan het koninkrijk Saksen en werd Dresden de hoofdstad van de Vrijstaat Saksen. In feite veranderde dat niet veel in de stad. Die bleef een belangrijk industrieel en cultureel centrum.

De aanwezigheid van een technische universiteit en onderzoek daarbuiten zorgden voor uitvindingen en techniek waar we nu nog van profiteren. Dresden had een belangrijke foto-industrie met de Ernemann-fabrieken (waaruit later Pentacon en het bekende Praktica voortkwamen) en de Zeiss Ikon lenzen. Bij het merk Ihagee (dat overigens eigendom van een Nederlander was) werd de eerste klein formaat spiegelreflexcamera ontwikkeld. Met geld van de Odol-fabrikant (het bedrijf dat het mondwater had uitgevonden) werd een modern museum voor Hygiëne gesticht.

Het bombardement

In februari 1945 was Dresden nog grotendeels gespaard gebleven van bombardementen. Al stonden de Russen op 70 km van Berlijn, in de geallieerde hoofdkwartieren varieerden schattingen over het einde van de oorlog van april tot november 1945. De Engelsen en Amerikanen zochten naar plekken waar ze het Duitse rijk hard konden raken. Dresden was daarbij niet alleen een redelijk onbeschadigde industriestad, maar ook een spoorwegknooppunt op de aanvoerroute naar het oostfront. Tussen 13 en 15 februari 1945 vonden vier bombardementen plaats op *Elbflorenz* (Florence aan de Elbe). De eerste richtfakkels werden afgeworpen boven het westen van de stad (het stadion daar was een niet te verbergen oriëntatiepunt) en vanaf daar trok een grote wigvormige formatie bommenwerpers een verwoestend spoor dwars over het centrum naar het oosten. De geallieerden pasten de tactiek van het 'bom-

De Frauenkirche torent weer boven de Neumarkt uit. Het contrast tussen de donkere (oorspronkelijke) en lichte (nieuwe) steen zal nog enige tijd blijven herinneren aan wat er gebeurd is, totdat ook de nieuwe Elbeandstenen van de kerk helemaal donker verkleurd zijn.

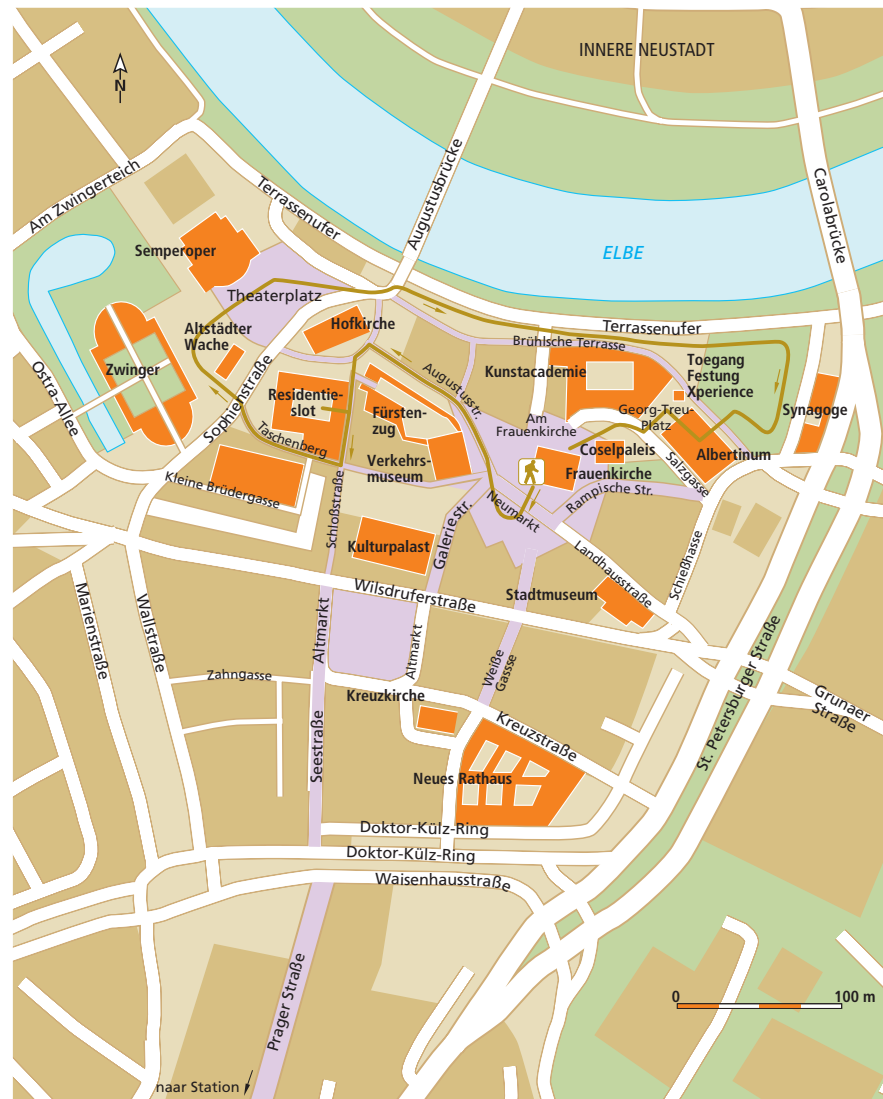
synagoge. In de zuidoosthoek van de Oude Stad staan ten slotte het nieuwe stadhuis en het stadsmuseum.

FRAUENKIRCHE

Parijs zonder Eiffeltoren of Londen zonder Big Ben – het is moeilijk voor te stellen, maar voor Dresden stond de ontbrekende Frauenkirche voor een nog groter gat in het leven van de inwoners. Niemand wordt gedoopt of trouwt in de Eiffeltoren, en veel Londenaren zetten nooit een stap in de Big Ben. De kerk is niet alleen een symbool van Dresden, maar speelt ook een rol in het leven van veel stadsbewoners. Nu de kerk net als de stad zelf uit zijn as en puin herrezen is, is hij ook een geweldige stimulans voor het toerisme van buiten.

Voorgeschiedenis

Mogelijk de eerste kerk op de plek van de Frauenkirche was een klein houten godshuis, gebouwd door missionarissen die de Slaven van het nederige Drježdžany moesten kerstenen. In de 12de eeuw verrees er een stenen romaanse, aan Maria gewijde kerk, waarvan resten zijn teruggevonden bij het herstel van de huidige kerk. Deze romaanse kerk werd in de 15de eeuw groten-

Dresden centrum

deels verbouwd tot een bescheiden gotische kerk. Dit was in de kerkhiërarchie wel de belangrijkste kerk van de stad, maar omdat Dresden onder het bisdom Meissen viel, was een kathedraal niet nodig. Bij de reformatie werd het een protestantse kerk, die in het begin van de 18de eeuw te klein was geworden. In 1722 gaf het stadsbestuur aan stadsbouwmeester George Bähr (1666–1734) opdracht een nieuwe kerk te ontwerpen; de bouw begon in 1726. Het

Dresden buiten het centrum

De paleizen en musea van het centrum van Dresden zijn uniek, maar wie na alle cultuur behoefte heeft aan extra sfeer en karakter, moet de Elbe oversteken naar de Innere en de Außere Neustadt. De bezienswaardigheden zijn zo beschreven dat ze als het ware een route vormen door de twee wijken.

In het oosten van Dresden liggen de bezienswaardigheden ver uit elkaar tussen naoorlogse nieuwbouw en prachtige villawijken: hier is een fiets handig.

Het westen van Dresden is voor gevorderde liefhebbers. Echt grote attracties ontbreken.

< Het vergulde ruitersstandbeeld van koning Augustus de Sterke waakt over de in zijn tijd aangelegde Neustadt.

INNERE NEUSTADT

De Neustadt werd vroeger Alt-Dresden genoemd. Waarschijnlijk berust dit op een misverstand, want het oudste deel van de stad ligt toch echt bij het residentieslot in de Innere Altstadt. Van Alt-Dresden bleef niet veel over na een grote stadsbrand in de 17de eeuw; vandaar dat de oudere Innere Neustadt een planmatige, 18de-eeuwse opzet heeft.

Tip

Omdat veel toeristen het niet de moeite vinden de lange Elbebruggen over te steken, is de rechter Elbeoever van Dresden een beetje een goed bewaard geheim: aardige terrassen en restaurants, galeries en een uitgaansleven voor jong (Außere Neustadt) en oud (Innere Neustadt), waaraan ook de Dresdenaren zelf meedoen. De Innere Altstadt ligt bovendien enigszins verstoppt: veel toeristen keren om als ze de lange Augustusbrücke zijn afgelopen, want het zuidpuntje van Neustadt werd nog net beschadigd bij het grote bombardement van 1945 en is zonder kraak of smaak herbouwd in de DDR-tijd. Als de blik op de Hauptstraße je niet aanstaat, loont het echter de moeite na de Augustusbrücke links af te slaan en door te lopen naar de Königstraße.

Bij de kop van de brug staat het **Blockhaus** of Neustädter Wache (1743–1745). Het diende als wachthuis. Kooplui betaalden er accijnzen en tol als ze de stad inkwamen met handelswaar. Het gebouw was lang een ruïne na het bombardement van 1945. Nadat het vanaf 1980 restaurant en ‘Haus der Sowjetisch-Deutschen Freundschaft’ was geweest, stond de Duitse overheid het na de Wende voor vijftien jaar af aan de vrijstaat Saksen. Daarna is in 2016 een grote sanering begonnen, waarna het gebouw de Marzona-collectie van 20ste-eeuwse kunst zal herbergen. Het moet in 2023 weer opengaan.

Niet te missen is het gouden ruitersstandbeeld van koning Augustus de Sterke, de **Goldene Reiter**, op de voormalige markt van Neustadt, een symbool van Dresden. De vervaardiging begon in 1732, maar de vorst heeft het zelf niet meer mogen zien, want het kwam pas in 1734 gereed, een jaar na zijn dood. Het is van brons, dat ‘vuurverguld’ is – een techniek waarbij men goudamalgaam aanbrengt en dan het kwik laat verdampen met vuur. Door kwikvergiftiging verloren de handwerkers die deze techniek toepasten hun haar, tanden en uiteindelijk hun leven. In de oorlog werd het beeld gedemonteerd en op een veilige plek opgeslagen. De techniek was begrijpelijkerwijs al verboden toen het beeld in de jaren 50 weer in elkaar gezet moest worden – daarom is het goud dat u nu ziet bladgoud.

Het grote 18de-eeuwse paleis tussen de drukke Meissner Straße en de Elbe is het **Japanisches Palais**. Vanaf 1715 woonde in dit gebouw de Hollandse ambassadeur en heette het gebouw het ‘Holländisches Palais’. Na twee jaar werd het gebouw overgenomen door de porseleingekke koning Augustus

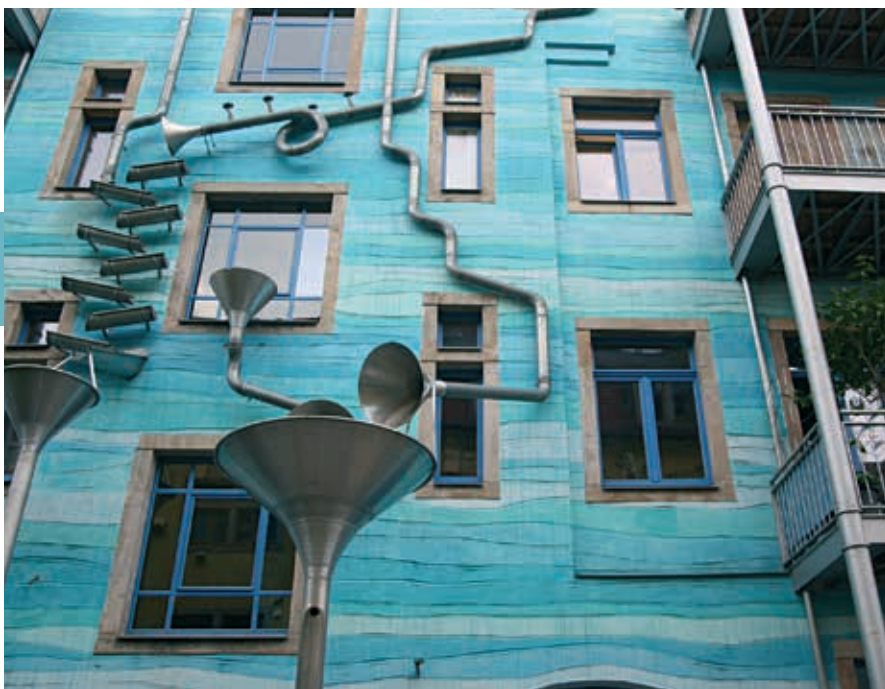
De Dreikönigskirche en het Japanisches Palais in het licht van de ondergaande zon.

de Sterke, die er zijn porselein- en kunstcollectie wilde onderbrengen. Bij een uitbreiding in de jaren 1727–1733 kreeg het een dak in oriëntaalse stijl (vergelijkbaar met dat van het paleis van Pillnitz, zie p. 78) en ging men het paleis bij de huidige naam noemen. Het wordt tegenwoordig gebruikt voor wisselende tentoonstellingen en herbergt onder andere de collectie van het Museum voor Volkenkunde.

> **JAPANISCHES PALAIS – MUSEUM VOOR VOLKENKUNDE**, Palaisplatz 11.
Geopend: di.–zo. 10–18 uur. Gesloten: 24, 31 dec. www.skd.museum/besuch.

Königstraße en omgeving

De sfeer in deze statige straat herinnert veel meer aan de 18de eeuw dan de volledig herbouwde Innere Altstadt dat ooit zal kunnen doen. Bovendien vind je aan en bij de straat aardige galeries, terrasjes, een enkel antiquariaat en ook een grote Boheemse Bierstube (Wenzel, Königstraße 1).

Kunsthofpassage, Hof des Wassers.

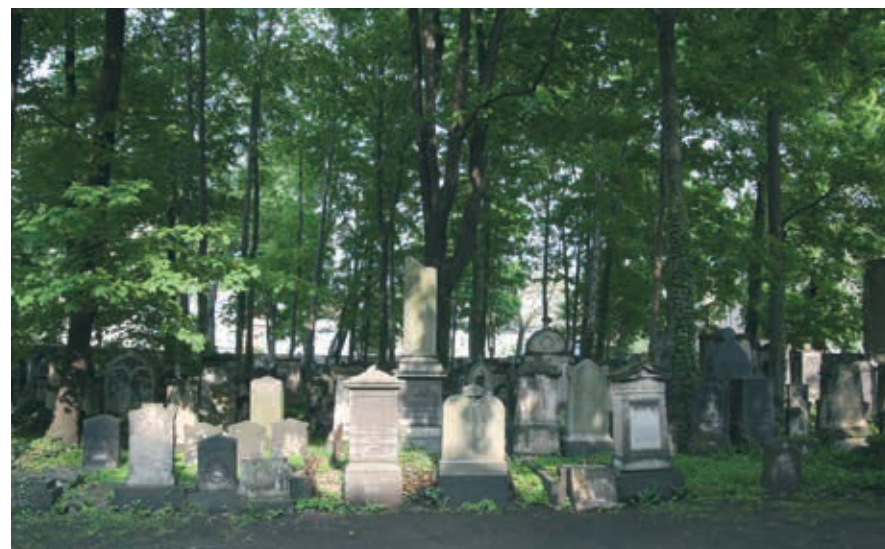
Op binnenplaatsen als deze zaten vroeger werkplaatsen en fabriekjes. Op de Hof des Lichts was bijvoorbeeld in de communistische tijd nog de VEB Landmaschinenbau gevestigd.

Als je de passage uit loopt, kom je in de Görlitzer Straße 25 weer naar buiten. Deze straat doorkruist de Louisenstraße.

► **KUNSTHOFPASSAGE.** *Alaunstraße 70/Görlitzer Straße 21–25, www.kunsthof-dresden.de.*

De Louisenstraße komt uiteindelijk uit op de Priessnitzstraße, waar rechts achter de huizen de 18de-eeuwse **Oude joodse begraafplaats** ligt. Je kunt een blik werpen door de traliepoort naast het graffitikunstwerk, of via het hek aan de Pulsitzer Straße. Het is de oudste joodse begraafplaats van Saksen. Tussen 1500 en 1700 woonden er geen joden in Dresden, maar 50 jaar na hun terugkeer bleek een begraafplaats weer noodzakelijk. Op het hoogtepunt zou de joodse gemeenschap in Dresden 6000 leden tellen. In 1942 was het aantal joden in Dresden al gereduceerd tot 985, en toen de oorlog drie jaar later voorbij was, leefden er nog maar 41 joden in Dresden.

► **OUDE JOODSE BEGRAAFPLAATS.** *Rondleiding op afspraak, Joods centrum Hatikva, Pulsitzer Straße 10. www.hatikva.de.*

De joodse begraafplaats van Dresden dateert al uit de 18de eeuw.

Pfunds Molkerei

Vlak bij de joodse begraafplaats ligt op Bautzner Straße 79 **Pfunds Molkerei**, een zuivelwinkel uit 1891, prachtig versierd met speciaal ontworpen tegels van Villeroy & Boch. Het eerste adres van het bedrijf was een winkel aan de Görlitzer Straße, waar de klanten vanuit de winkel konden zien hoe de koeien gemolken werden. De eigenzinnige oprichter, Paul Pfund, hield graag alles bij zijn groeiende zuivelbedrijf in eigen hand. De melk kwam van eigen koeien, het bedrijf had zelf woningen voor de werknemers en er was een eigen hoefsmid voor de bedrijfspaarden.

In 1972 werd het bedrijf genationaliseerd, wat ertoe leidde dat de winkel binnen enkele jaren moest sluiten. Na de Wende keerde de winkel echter terug, hij werd gerestaureerd en is nu een geliefde toeristenattractie. Naast de Molkerei vind je een zaak voor houten kerstversieringen uit het Ertsgebergte en een mosterdwinkel met ongekend veel smaken en wat DDR-souvenirs.

Voormalig Stasihoofdkwartier

Geen museum, maar een *Gedenkstätte* (monument): aan de Bautzner Straße, maar 2,5 km verder – fiets of neem de bus – ligt het voormalige Stasihoofdkwartier van Dresden. Het gevangenisblok was onzichtbaar vanaf de weg; pas bij de Wende hoorden Dresdenaren waar dissidente vrienden of familieleden gezeten hadden. Als je geen tijd hebt om de Stasigevangenis in Bautzen (zie p. 99) te bezoeken, kun je hier kennismaken met de

JOODS DRESDEN

Als je bijzonder geïnteresseerd bent in joods Dresden: op de website van het joods centrum Hatikva (www.hatikva.de) staat een kaart met een overzicht van alle plaatsen die verbonden zijn met het joodse verleden van de stad. Een indringend beeld van de nazitijd vanuit joods perspectief geven verder de dagboeken van Viktor Klemperer (1881–1960), neef van de bekende dirigent Otto Klemperer. Voor de oorlog werkte Klemperer, een tot het protestantisme bekeerde zoon van een rabbi, als hoogleraar romanistiek aan de Technische Hochschule van Dresden. In 1935 werd hij op grond van het *Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums*, een van de Neurenbergse Rassenwetten, ontslagen. Toen joden ook de toegang tot bibliotheken werd verboden en ze geen abonnementen op kranten en tijdschriften meer mochten hebben, zette hij zich aan het schrijven van zijn dagboek en van een woordenboek over het taalgebruik van de nazi's. In 1940 moesten Klemperer en zijn echtgenote verhuizen naar een zogenaamd *Judenhaus*: een woning uit joods bezit met uitsluitend joodse bewoners in Dresden. Zijn vrouw bracht de (losse) pagina's van het dagboek regelmatig onder bij een vriendin, die ze verstopte, want een inval van de Gestapo dreigde altijd. Klemperer stond op de nominatie gedeporteerd te worden naar een concentratiekamp toen de chaos van het bombardement van 1945 hem onvindbaar maakte voor de Gestapo. Zijn veel geprezen dagboeken (1933–1941 en 1942–1945) verschenen in 1995 in Duitsland onder de titel *Ich will Zeugnis ablegen bis zum letzten*, en twee jaar later in Nederlandse vertaling (*Tot het bittere einde*).

keerzijde van de DDR, in kale ruimtes waar de informatie vooral van computerschermen komt. Indringend.

➤ **GEDENKSTÄTTE BAUTZNER STRASSE.** *Geopend: dag. 10–18 uur. Gesloten: 1 jan., paaszon., 24–26, 31 dec. www.bautzner-strasse-dresden.de.*

ALBERTSTADT

Aan de noordooststrand van de Außere Neustadt begint de Albertstadt. Deze uitgestrekte buitenwijk werd aangelegd als kazernegedebied – in de 19de eeuw werd Dresden de grootste Duitse garnizoensplaats. Later werd het ook een industriegebied.

De grootste attractie van de Albertstadt is het volledig gemoderniseerde **Militair-historisch museum van het Duitse leger**. Het is gevestigd in een groot 19de-eeuws arsenaal. Dat is radicaal verbouwd naar een spectaculair ontwerp van de bekende architect Daniel Libeskind, die een grote glazen wig in het gebouw plaatste. Deze wig verwijst naar de formatie van de bommenwerpers van 13 februari 1945 en ook naar de plaats waar de eerste

Architect Daniel Libeskind combineerde in het nieuwe Militärhistorisches Museum spectaculaire 21ste-eeuwse met imponerende klassieke architectuur.

bommen vielen; de bovenste etage ervan biedt uitzicht op het destijds verwoeste hart van de stad. Binnen doorbreken de schuine lijnen van de wig de voorspelbaarheid van de 19de-eeuwse architectuur.

De rol van het Duitse leger en het militarisme ligt gevoelig, juist ook in Duitsland en Dresden. Daarom toont het museum ook veel meer dan alleen maar een verzameling wapens en uniformen, die makkelijk als een verheerlijking van dat verleden zou kunnen worden opgevat. Alle facetten van de strijd komen aan de orde. Meestal is dat grimmig, zoals bij de gevolgen van oorlog voor burgers en dieren, maar soms ook lichtvoetig, zoals bij de invloed van het leger op muziek en mode. De collectie is groot en overal zijn ook nog eens laatjes open te trekken of extra documentatie te lezen. Niet alles past in de laden: er staan bijvoorbeeld ook complete raketten en een mini-onderzeeër. Boven in de glazen piramide liggen stukken puin van de gebombardeerde steden Rotterdam en Coventry: in het geval van Rotterdam gaat het om resten van een beeld dat tot 1940 het Weeshuis tooide. Waar legermusea vaak saai zijn voor niet-liefhebbers, is dit 'museum van de oorlog' indrukwekkend en stemt tot nadenken.

➤ **MILITÄRHISTORISCHES MUSEUM DER BUNDESWEHR, Olbrichtplatz 2.**
Geopend: do.–di. 10–18 (ma.–21) uur. www.mhmbw.de.

OOSTEN

Gläserne Manufaktur

Niet ver van het centrum ligt de zogeheten Gläserne Manufaktur. Het is een autofabriek van Volkswagen als geen andere, mede omdat hij zo veel mogelijk geschikt gemaakt is voor bezoek van potentiële kopers en nieuwsgierigen. Ook als je geen echte autofan bent, kan een bezoek boeiend zijn, vanwege de architectuur en ook omdat de gang van zaken totaal anders is dan je bij een

Dresden-Loschwitz, villa San Remo: het logeeradres van Harry Mulisch en zijn romanpersonage Norman Corinth.

TWEE ROMANS

Loschwitz is verbonden met twee romans. Voor Nederlanders is dat *Het stenen bruidsbed* (1959) van Harry Mulisch. Normaal gesproken zou Mulisch bij zijn bezoek aan Dresden gelogeerd hebben in hotel-restaurant Luisenhof, maar daar was juist een brand geweest. In plaats daarvan werd hij ondergebracht in een kasteelachtige villa vlak bij de Luisenhof. Deze villa staat beschreven in de roman, waarin hoofdpersoon Norman Corinth in de villa wordt ondergebracht.

Duitsers kennen Loschwitz vooral van de roman *Der Turm* (2008) van Uwe Tellkamp. Deze dikke, trage pil beschrijft het leven dat de culturele intelligentsia in de jaren 80 leidt in de grote huizen

van de wijk, terwijl ze de uiterlijke communistische werkelijkheid zo veel mogelijk probeert te negeren.

Later werd het ook een kuuroord en een toeristische bestemming: er kwamen een kabeltram en een kabelbaan die bezoekers vervoerden naar het hogere gedeelte van het dorp, waar bijvoorbeeld al honderd jaar de Luisenhof ligt. Dit hotel-restaurant heeft zo'n mooi uitzicht over de stad dat het 'het balkon van Dresden' wordt genoemd.

Hét herkenningspunt van Loschwitz is een imposante hangbrug uit 1893, officieel de Loschwitzer Brücke geheten. Iedereen kent haar echter als het **Blaue Wunder**. De legende wil dat de brug aanvankelijk groen was en door invloed van de zon of het weer verkleurde, maar uit getuigenverslagen en kranten is bekend dat ze daadwerkelijk van het begin af aan blauw was. De bijnaam verwijst naar de uitdrukking 'ein blaues Wunder erleben', een onaangename verrassing hebben. Omdat mensen met gevaar voor eigen leven de pogingen van de Wehrmacht om de brug op te blazen saboteerden, overleefde de brug de oorlog. De jaren beginnen echter te tellen en er wordt alleen licht verkeer op toegelaten. De nieuwe Waldschlösschenbrücke (zie kader p. 77) zou de brug moeten ontlasten, maar ligt daarvoor mogelijk te ver weg.

Op de linkeroever liggen bij de brug een aanlegplaats van de stoomraderboten en een populaire Biergarten, de Schillergarten. Op de rechteroever stij-

EX-WERELDERFGOED

'Schande!' stond er in 2010 nog als graffiti op het inmiddels achterhaalde informatiehokje over het Werelderfgoed Elbedal bij het Kulturpalast in Dresden. Wat was er gebeurd? In 2004 had de UNESCO een stuk Elbedal tot Werelderfgoed verklaard, vanaf slot Übigau tot 18 km stroomopwaarts. Het besloeg het hart van Dresden en ook het ongerepte rivierdal ten oosten ervan. Ondanks verzet besloot het stadsbestuur door het dal een bijna 600 m lange (en op zich noodzakelijke) brug met tunnel te plannen, de Waldschlösschenbrücke. Het weidse uitzicht zou tot kilometers in de omgeving geschonden worden. De reactie van de UNESCO liet niet op zich wachten: al in 2009 werd het Elbedal weer van de lijst geschrapt.

En eigenlijk had dat niet hoeven: de UNESCO-status laat het toe dat belangrijke infrastructuur wordt aangelegd. Het stadsbestuur had het echter niet nodig gevonden om bijvoorbeeld over het (nogal middelmatige) ontwerp van de brug te overleggen met de UNESCO. De bouw van de brug liep de ene na de andere vertraging op. Eerst bleek het terrein waarvoor de bouwvergunning was aangevraagd te smal en vervolgens gooide de ontdekking van een beverkolonie roet in het eten. Uiteindelijk is de brug in augustus 2013 toch opengesteld.

gen de kabeltram en de kabelbaan omhoog. Je kunt ook een bezoek brengen aan het kerkje van het dorp en het **Leonhardi-Museum**. Het is genoemd naar Eduard Leonhardi (1828–1905), de schilder die bekendstaat als 'der Maler des deutschen Waldes' en die het gesticht heeft.

> **LEONHARDI-MUSEUM**, Grundstraße 26. Geopend: di.–vr. 14–18, za.–zo. 10–18 uur. Gesloten: ma., 1 jan., 24, 25 en 31 dec. www.leonhardi-museum.de.

Buiten het centrum van Loschwitz ligt het **Schillerhäuschen**. De dichter en dramaturg Friedrich von Schiller (1759–1805) woonde twee jaar in een huis van zijn vriend Christian Gottfried Körner, dat nu een klein Schillermuseum is. Schiller schreef in opdracht van Körner voor diens vrijmetseleersloge de 'Ode an die Freude', die door Ludwig van Beethoven getoonzet is voor zijn 9de Symfonie en later het Europees volkslied werd.

> **SCHILLERHÄUSCHEN**, Schillerstraße 19. Geopend: za.–zo. 10–17 uur, of na afspraak. Gesloten: okt.–apr.

Televisietoren

Het Elbedal heette in de DDR-dagen wel het 'Tal der Ahnungslosen' (Dal der argelozen). Het viel namelijk buiten het bereik van de West-Duitse televisiezender ARD. De televisie die de Dresdenaren met de zegen van de Partij wel ontvingen kwam via de 252 m hoge Fernsehturm Dresden-

Schloss Pillnitz ligt te midden van uitgestrekte tuinen.

Wachwitz, die tussen het Blaue Wunder en Pillnitz boven het Elbedal oprijst. Hij is in 1965–1969 gebouwd in Oost-Europees-futuristische stijl. De vorm zou echter geïnspireerd zijn op een sektglas – en dat is dan natuurlijk wel weer heel erg Dresden. De torenomloop is helaas al sinds 1991 dicht voor bezoekers vanwege geldgebrek. In de DDR-gloriedagen bezochten jaarlijks 200.000 bezoekers de toren, maar ook dat aantal zou bij lange na niet genoeg zijn om de meer dan 15 miljoen euro kostende renovatie van de toren lucratief te maken.

Pillnitz

Met zijn curieuze barokpaleis in Chinese stijl aan het water is Pillnitz een klassiek eindpunt van een tocht per fiets of stoomraderboot oostwaarts langs de Elbe. Je bent in een halve dag op en neer vanuit het centrum.

Pillnitz is gesticht door Slaven, die hier in de vroege middeleeuwen veel vis en goede akkergrond aantreffen. Sinds 1400 werd ook wijn verbouwd bij het kasteel, dat er toen al stond. Ten tijde van de vader van Augustus de Sterke verrees een heel nieuw paleis. Diverse koningen van Saksen vonden het een mooi pied-à-terre voor een van hun minnaressen. Augustus de Sterke zelf schonk het aan zijn bekendste ‘officiële maitresse’, Anna Constantia rijksgravin von Cosel. Toen deze in 1718 de benen nam naar Pruisen, na een ruzie over een al dan niet gedane huwelijksbelofte van Augustus, nam de koning het paleis weer in beslag. Hij besloot er een andere grote hobby op

uit te leven: bouwen. In 10 jaar verrees grotendeels het huidige complex, geheel in oosterse stijl. De muren zijn versierd met schilderijen van Chinese voorstellingen en wie goed kijkt, ziet dat de gebouwen opkrukkende pagodedaken hebben. De brede watertrappen (uit 1725) doen wel wat aan de Gangestrappen in het Indiase Varanasi denken. Ze waren bedoeld als aanlegplaats voor de Venetiaanse gondels waarmee men tochtjes maakte op de rivier. Achter het Waterpaleis ligt een park en daar weer achter, als een andere vleugel van hetzelfde gebouw, het Bergpaleis (1723–1725). Maar typerend voor Augustus de Sterke: toen het paleis klaar was, verloor hij zijn belangstelling ervoor. Na een brand in 1816 voegde men ook het Nieuwe Paleis toe, dat de twee bestaande paleizen met elkaar verbond tot één hoofdgebouw.

Het paleis herbergt nu een museum voor kunstnijverheid. Ook het park rond het slot, met onder andere de Orangerie, een Chinese, een Engelse en een Hollandse tuin, is het bekijken waard.

- > **PILLNITZ-PALEIS – SLOTMUSEUM EN KUNSTNIJVERHEIDMUSEUM.**
Geopend: di.–zo. 10–18 uur. Gesloten op feestdag. kunstgewerbemuseum.skd.museum.
- > **PARK.** Geopend: dag. 6 uur tot zonsondergang.
- > **PALMENHUIS.** Geopend: apr.–okt. dag. 9–18, nov.–mrt. dag. 10–16 uur.
Gesloten: 24, 25, 26 en 31 dec.
- > **KAMELIENHAUS.** Geopend als de camelia's bloeien, midden feb.–midden apr. dag. 10–17 uur. www.schlosspillnitz.de.

Sächsische Schweiz

‘Saksisch Zwitserland’ is het district tussen Dresden en de Tsjechische grens. Hier ligt ook het Elbsandsteingebirge, dat doorloopt in de Tsjechische Republiek, waar het *České Švýcarsko* (Tsjechisch Zwitserland) wordt genoemd. Opvallende tafelbergen, rivierkloven en bijzondere rotsformaties maken het

Theekoepel in het uitgestrekte park van Pillnitz.

Leipzig

Mensen komen vaak naar Saksen voor het museale Dresden, maar worden aangenaam verrast door het levendige Leipzig. De op een na grootste stad van oostelijk Duitsland (alleen Berlijn is groter) heeft veel dingen die Dresden niet of in mindere mate heeft. Dresden heeft een historische binnenstad, een bekende opera en veel oude kunst, en kan als voormalige residentie wat Haags aandoen; Leipzig is een combinatie van een handels- en een studentenstad met een levendige binnenstad waar je goed kunt winkelen, uitdagende hedendaagse kunst vindt en het voortreffelijke Gewandhaus kunt bezoeken. Leipzig is ook een beursstad, al sinds de middeleeuwen. De 'Universalmesse' is in 1990 opgeheven, maar daarvoor in de plaats zijn er vakbeurzen gekomen. Een aantal oude Messe-gebouwen bestaat nog en zij bepalen als winkelblokken mede het gezicht van de binnenstad.

< De markante contouren van Leipzig: de Thomaskirche, het Neues Rathaus (linksachter) en de koepel van het Bundesverwaltungsgericht (rechtsachter).

LEIPZIG IN ENKELE HOOGTEPUNTEN

Wie niet veel tijd heeft bij een bezoek aan Leipzig moet zich tot de binnenstad beperken, maar daar liggen de bezienswaardigheden dan ook dicht bij elkaar. De logische plek om te beginnen is de Markt (zie p. 118), gedomineerd door het oude stadhuis. Van daaruit loopt de Grimmaische Straße westwaarts naar het Thomaskirchhof en de Thomaskirche met het graf van Johann Sebastian Bach, zijn standbeeld en het Bachmuseum (zie p. 127). Je kunt dan langs de plantsoenen van de Dittrichring naar de 'Runde Ecke' lopen, het Stasimuseum (zie p. 128). Het gebouw op zich is weinig opvallend, maar dat kun je verwachten bij een geheime-dienstlocatie. Als je iets terugloopt kom je bij het Barfussgässchen, een concentratie aan terrasjes, cafés en restaurants, waarvan alleen het historische Zum Arabischen Coffe Baum echt bijzonder is. Vanaf de Markt loopt dan de Hainstraße naar de Brühl, waar ooit grauwe DDR-flats en een warenhuis stonden, die nu plaats hebben gemaakt voor een zeer kapitalistisch winkelcentrum. Volg de Brühl naar het oosten en je komt langs het moderne blok waarin het MdbK (zie p. 120) schuilgaat. Aan de zijstraten staan mooie 18de-eeuwse en 19de-eeuwse panden. De Brühl kruist de Nikolaistraße, eigenlijk dé winkelstraat van Leipzig, al zijn er meer. Je kunt even bij het grote station van Leipzig kijken (ook een winkelcentrum) of meteen rechts afslaan richting de historische Nikolaikirche met de monumenten voor het verzet tegen het communistische regime (zie p. 123). Via de Ritterstraße en de Grimmaische Straße (oostwaarts) bereik je de Augustusplatz, met de Opera (zie p. 130), het Gewandhaus (zie p. 129), het universiteitscomplex en de torenhoge 'Weisheitszahn'. Vervolgens kun je langs de Grimmaische Straße en de Nikolaistraße naar Specks Hof (zie p. 125) gaan, om daar door de winkelgalerij naar de Reichsstraße te lopen. Op de hoek daar zijn de twee olifantenkoppen en de Chinese toren van Café Riquet te zien. Langs de Oude Handelsbeurs en de Naschmarkt kom je dan weer terug op de Markt. In de Grimmaische Straße kun je nog de Mädlerpassage inlopen, met de door standbeelden geflankeerde ingang van Auerbachs Keller (zie p. 122).

GESCHIEDENIS

Leipzig ontstond als een Slavische nederzetting in de 10de eeuw; de oorspronkelijke Sorbische naam *Lipsk* (de linden) werd gelatiniseerd tot *Urbs Libzi*. Het werd al gauw een schaaakstuk bij de Duitse verovering en kolonisatie van het gebied. Er verrees een kasteel bij het plaatsje en het kreeg in 1165 stadsrechten en het recht om markten te houden. Het hoorde bij het graafschap Meissen en vanaf de 15de eeuw bij het hertogdom Saksen.

Renaissance

Het belang van de handel nam nog verder toe toen keizer Maximiliaan Leipzig tot 'rijksbeursstad' maakte en de stad ook het stapelrecht (monopolie) gaf voor alle goederen die binnen een straal van 100 km verhandeld moesten worden.

Door de Mustermesse verrezen er rond 1900 grote gebouwen in de binnenstad, die nu vaak dienen als winkelblok.

In 1409 kreeg de stad een universiteit, een van de belangrijkste van Duitsland: bekende studenten waren de schrijvers Goethe en Erich Kästner, de filosoof Friedrich Nietzsche en bondskanselier Angela Merkel. De combinatie van universiteit en handel maakte Leipzig tot een belangrijke boekenstad. Leipzig is ook de geboorteplaats van componist Richard Wagner.

Leipzig kreeg ook te maken met de reformatie. Samen met zijn geestverwant Philipp Melancthon nam Maarten Luther deel aan een geleerde discussie over het geloof die de geschiedenis in zou gaan als de *Leipziger Disputation*. Later zou hij ook preken in de Thomaskirche. Vanaf 1539 was Leipzig een protestantse stad. Dankzij de plaatselijke drukkerijen kon er vanaf 1550 het eerste dagblad (zesmaal per week) ter wereld verschijnen, de *Einkommende Zeitungen*.

Tijdens de Dertigjarige Oorlog had Leipzig het zwaar. De stad werd meer dan 10 jaar bezet door de Zweden en kreeg 5 belegeringen te verduren. De bevolking was na de oorlog gedaald van 18.000 naar 12.000 inwoners.

Industriële revolutie

Leipzig deelde met Dresden de eer van de eerste grote Duitse spoorverbinding (1839). Door de industrialisering groeide de stad geweldig. Daarnaast was er de activiteit van de Messe, het boekwezen en ook de bonthandel (goed voor 30% van de belastinginkomsten van de stad).

Café Riquet.

HET LEIPZIG VAN BACH

Thomaskirche

Muziek liefhebbers kunnen niet om een bezoek aan de Thomaskirche heen. Het is de kerk waar Johann Sebastian Bach (1685–1750) dirigeerde, speelde, muziekles gaf en vooral: waarvoor hij componeerde, week na week, alsof het niets was. Toch had de Thomaskirche al een veel oudere muzikale traditie. Het Thomanerchor werd al in 1212 opgericht en geldt als het oudste koor van Duitsland; het zingt wekelijks in de kerk, op hoogtijdagen begeleid door leden van het Gewandhausorkest. Vóór Bach waren bekende componisten ook al cantor geweest, zoals Johann Hermann Schein (1586–1630).

Het kerkgebouw zelf is vooral een laatgotisch gebouw uit het einde van de 15de eeuw, met een opvallend spits dak. Van de oorspronkelijke kerk is niets meer over. Deze kerk was een tijd kloosterkerk van het Sint-Thomasklooster, wat de aanwezigheid van het koor verklaart.

Het graf van de componist heeft zozeer een ereplaats gekregen dat de hele kerk een beetje zijn monument geworden is. Het graf is niet te missen en ligt in het koor. Bachs stoffelijke resten hebben wat omzwervingen gemaakt en wie de details wil weten, vindt die op een groot bord tegenover het graf.

> THOMASKIRCHE. www.thomaskirche.org.

in verval geraakt dat men niet wist wat men met de passages aan moest vangen. Met een paar wijzigingen ligt de passage er nu weer prachtig bij. Als je erdoorheen loopt, kom je uit op de Reichsstraße, ook een winkelstraat.

Niet over het hoofd te zien is daar **Café Riquet**, een Jugendstilgebouw op de hoek waar het Schumachergässchen uitkomt op de Reichsstraße. De naam boven de ingang wordt geflankeerd door twee levensgrote olifantenkoppen. Het gebouw zelf wordt bekroond door een toren in pagodevorm. Dit koffiehuis is een begrip en ook al heeft het drie etages, het zit geregeld helemaal vol.

Bach-Archiv

De hoge huizen ten zuiden van de Thomaskirche staan op de plaats van de verdwenen Thomasschule, waar Bach een groot deel van zijn leven woonde en werkte. Hij woonde niet alleen dicht bij zijn werk als Thomascantor, het werk kwam bij hem ook over de vloer in de vorm van leerlingen en musici met wie hij uitvoeringen repeteerde en nieuw werk voorbereidde. Hij had een groot en muzikaal gezin, en huize Bach moet met de ramen open vaak als een soort conservatorium geklonken hebben.

In het Bosehaus en erachter is nu een museum ondergebracht, dat weer onderdeel is van het Bach-Archiv, een documentatiecentrum.

Het Bach-Archiv werd in 1950 gesticht en kwam in het Gohliser

Schlösschen terecht. Na de verhuizing in 1985 naar het Bosehaus was het op z'n zachtst gezegd een niet erg enerverende attractie. De componist is te lang geleden gestorven om nog een werkkamer, zijn instrumenten, zijn hoed en zijn jas achtergelaten te hebben en dat was zowel het probleem van het museum in zijn oude vorm als de uitdaging voor het museum in zijn nieuwe. De grens tussen documentatiecentrum en museum is niet zo scherp, en de nadruk ligt ook in het museum op het geven van informatie, en dat op een boeiende manier. In het nieuwe museum heeft men zijn best gedaan om zo interactief mogelijk te zijn. Op allerlei manieren kun je fragmenten van muziek horen en de levensloop en de achtergrond van Bach komen natuurlijk aan de orde. Het museum schrikt er ook niet voor terug om mythes door te prikken – bijvoorbeeld hoe weinig uit Bachs tijd er nog zit aan veel zogenaamde 'Bachorgels'.

> BACH-ARCHIV, Thomaskirchhof 15/16. Geopend: di.–zo., paasmaandag, pinkstermaandag, 1 jan. 10–18 uur, www.bach-leipzig.de. Raadpleeg voor speciale rondleidingen en gratis publieksdagen de website: www.bachmuseumleipzig.de.

Voor de kerkingang staat het **Bachdenkmal**, een groot beeld van de componist. Hij staat met zijn rug naar een orgel, als het ware gestoord bij de

De Thomaskirche, waar Johann Sebastian Bach dirigeerde, speelde, muziekles gaf en componeerde, week na week.

De Elster en het Karl-Heine-Kanal zijn heerlijk om op te kanoën of te roeien.

ningen en roept de sfeer op van zijn leven en tijd. Zijn muziek is te horen via opnames en liveconcerten; je kunt zelfs een virtueel orkest dirigeren.

- **MENDELSSOHNHAUS**, Goldschmidtstraße 12 . Geopend: dag. 10–18; 24, 31 dec. 10–15 uur. www.mendelssohn-stiftung.de.

WESTEN

In het westen van Leipzig vind je resten van het industriële verleden van de stad, vaak met alternatieve terrasjes, restaurants, galleries, ateliers en plekken waar van alles gebeurt, maar er zijn ook villawijken en bijna uitgestorven middenklassenstraten uit de keizertijd. Ook in de villawijken is er verval – in de hoop dat er kapitaalkrachtige bewoners komen die ze opknappen, laat men de herenhuizen staan, bij wijze van spreken tot er iets instort. Een groene zone vormt de rivier de Elster, waar je heerlijk kunt kajakken, kanoën en roeien.

Museum für Druckkunst

In de wijk Lindenau ligt het interactieve Museum für Druckkunst. Het museum streeft ernaar zijn collectie drukpersen, letterbakken en andere drukkersinstrumenten zo veel mogelijk te gebruiken en te demonstreren.

- **MUSEUM FÜR DRUCKKUNST**, Nonnenstraße 38. Geopend: ma.–vr. 10–17, zo. 11–17 uur. Gesloten: za. en feestdag. www.druckkunst-museum.de.

De Spinnerei in de 19de eeuw.

Spinnerei

De Spinnerei (voluit: Leipziger Baumwollspinnerei) is een grote katoenfabriek die verbouwd is tot atelierruimte voor kunstenaars en andere zelfstandigen. Ook zijn er galleries, een winkel/groothandel voor kunstenaarsbenodigdheden, een pension en ('s zomers) een Biergarten. Enkele kunstenaars van de Neue Leipziger Schule hebben er werkruimte, onder wie Neo Rauch. De fabriek werd gesticht in 1887 en bereikte 20 jaar later haar grootste omvang als de grootste katoenspinnerij van het Europese vasteland. Bij de Wende raakten de 4000 werknemers hun baan kwijt en kwam het complex leeg te staan. Op zondag is het er meestal stil en behalve in de galleries die toevallig open zijn, zit men niet echt op bezoek te wachten. Het imposante complex is echter een aardig doel voor een fietstocht, al was het maar om de Biergarten. Onderweg kom je ook langs het Kunstkraftwerk en de Tapetenwerk Lindenau. Dit zijn enkele voorbeelden van informele expositieruimtes respectievelijk uitgaansgelegenheden die in dit stadsdeel een al dan niet tijdelijke plek hebben gevonden in voormalige industriële gebouwen. Voorbij de Spinnerei, op Spinnereistraße 13 heeft een tramfabriek een door de Braziliaanse architect Niemeyer ontworpen kantine gekregen: een grote bol lijkt boven een 19de-eeuws ketelhuis te zweven.

- **SPINNEREI**, Spinnereistraße 7. Een paar keer per jaar, in voor- en najaar, zijn er open dagen met rondleidingen door het complex en in de ateliers. Raadpleeg de website: www.spinnerei.de.

Waterwegen door Lindenau

Leipzig telt een groot aantal kanalen, rivieren en meren, een roei-of kano-tocht door het westen van Leipzig is een heerlijke manier om met de stad kennis te maken. De rivier de Witte Elster kronkelt zich lang veel groen en veel 19de-eeuwse woningen en fabrieken. Daarvan takt het Karl-Heine-Kanal af, waarvoor hetzelfde geldt. De bedrijvige, voor Duitse begrippen waterrijke handelsstad Leipzig had vreemd genoeg tot in de 20ste eeuw

Kasteel Colditz diende in de Tweede Wereldoorlog als krijgsgevangenkamp.

Het kasteel van Colditz is een groot complex, dat het kampmuseum, wat gemeenteruimtes en een nieuwe jeugdherberg onderdak biedt. Zijn glorie dagen had het in de 16de eeuw, toen de keurvorsten van Saksen het gebruikten als jachtslot. Later woonde Sophie van Saksen er, de weduwe van een van de keurvorsten. Na haar dood kreeg het steeds triestere bestemmingen. Het was armenhuis, onderdak voor boerenarbeiders, krankzinnigengesticht en in het begin van de nazitijd sloot de

SA er politieke tegenstanders op. De naam Colditz is vooral bekend dankzij de BBC-serie over het kamp voor krijgsgevangen officieren. Er bestaan ook twee films, diverse boeken en zelfs een bordspel over het kamp. In de televisieserie werd fraai geacteerd, maar gaf een nogal vertekend beeld. Het lijkt alsof in de serie alleen de Engelsen probeerden te ontsnappen, terwijl meer nationaliteiten in het kamp waren: Polen, Belgen, Nederlanders, Fransen enzovoort. Bij de ingang van het kasteel staat een bord met de statistieken en daaruit blijkt dat de Nederlanders bijvoorbeeld vaker uitbraken en meer succes hadden bij hun vluchtpogingen dan de Engelsen.

In het kasteel vind je een tentoonstelling met tekeningen, foto's en ander materiaal dat herinnert aan de geschiedenis van het krijgsgevangenkamp en aan de ingenieuze manieren waarop de gevangenen probeerden te vluchten. Ook is de aanzet van een tunnel die door hen gegraven is te zien.

➤ *KASTEEL COLDITZ*. Geopend: apr.–okt. dag. 10–17; nov.–mrt. 10–16 uur.

Gesloten: 1 jan., 24–27 en 31 dec. www.colditz-erleben.com.

Podelwitz

Een tiental kilometers rijden vanaf Colditz, over kronkelende landwegen, brengt je naar het dorpje Podelwitz en het gelijknamige waterslot, in barokstijl. Het slot herbergt een Heimatstube: een klein museum voor lokale geschiedenis. Manfred Knochenmuss, ex-inwoner van Colditz, heeft met grote gedrevenheid antiek speelgoed, paraferalia uit de DDR-tijd, een compleet DDR-postkantoortje en een kruideniersinventaris (inclusief Drosteblek) verzameld. Colditzfans vinden er voorwerpen en foto's die in het Colditzmuseum slechts als kopie aanwezig zijn. Deze verzameling is clandestien opgebouwd, want als bekend was geworden dat Knochenmuss spullen uit de oorlogsdagen had verzameld, had hij problemen gekregen. De nazitijd

Schloss Hubertusburg, zelfs te duur voor de koning van Saksen.

was een taboeonderwerp in de DDR. Bij het slot horen een wat spartaans pension en een restaurant.

➤ *WASSERSCHLOSS PODELWITZ*. Am Schloss 4, Zschadraß / OT Podelwitz. Geopend: zo. 14–17 uur, of op afspraak +49 3438140815. burgentouren-sachsen.de/seiten/schloesser2/podelwitz/schlosspodelwitz.htm.

De Mulde, de rivier die door de heuvels bij Colditz kronkelt, is geliefd bij kano- en kajakvaarders.

➤ *BOTENVERHUUR*. www.wassersport-sachsen.de.

ADRESSEN

Noodgevallen

Alg. noodnummer 110
Brandweer en ongevallen 112 (niet in Beieren, Baden-Württemberg, Rheinland-Pfalz en Saarland: 19222)
ANWB Alarmcentrale
tel. +31 70 314 1414
ANWB Steunpunt München, Hansastraße 19, bereikbaar via ANWB Alarmcentrale
ADAC, Allgemeiner Deutscher Automobil-Club, www.adac.de

Ambassades en consulaten

Ambassades

- Ambassade van de Bondsrepubliek Duitsland, Groot Hertoginnelaan 18–20, 2517 EG Den Haag, tel. +31 70 342 0600, niederlande.diplo.de/nl-nl.
- Ambassade van de Bondsrepubliek Duitsland, J. De Lalaingstraat 8–14, 1040 Brussel, tel. +32 2 787 1800, www.brussel.diplo.de.
- Nederlandse Ambassade, Klosterstraße 50, 10179 Berlijn, tel. +49 (0)30 209560, www.nederlandwereldwijd.nl/landen/duitsland.
- Belgische Ambassade, Jägerstraße 52–53, 10117 Berlijn, tel. +49 30 206420, www.germany.diplomatie.belgium.be/nl.

Consulaten

Consulaat-Generaal van de Bondsrepubliek Duitsland, Honthorst-

straat 36–38, 1071 DG Amsterdam, tel. +31 (0)20 5747 700, niederlande.diplo.de/nl-nl.

Overige

Duitslandinstituut Amsterdam, www.duitslandinstituut.nl
Goethe-instituut, www.goethe.de/ins/nl/nl.

Toeristenbureaus

- Annaberg-Buchholz, Buchholzer Straße 2 (voetgangerszone). Geopend: dag. 10–18; 24 en 31 dec. 10–14 en 1 jan. 12–18 uur, tel. +49 3733 19433, www.annaberg-buchholz.de.
- Bautzen, Hauptmarkt 1. Geopend: mrt.–okt. ma.–vr. 9–18, za.–zo. en feestdag. 9–15, nov.–feb. ma.–vr. 9–17, za. en zo. 9–14 uur, tel. +49 3591 42016, www.bautzen.de/tourismus-kultur-freizeit/tourist-information.
- Colditz, Markt 6. Geopend: apr.–okt. ma.–vr. 10–17, za. zo. en feestdag. 13–17, nov.–mrt. ma.–vr. 10–16 uur, za., zo. en feestdag. gesloten, tel. +49 34381 43519, www.zweimuldenland.de.
- Dresden, Neumarkt 2. Geopend: apr.–dec. ma.–vr. 10–19, za. 10–18, zo. en feestdag. 10–15; jan.–mrt. korter open; Toeristeninformatie in Hauptbahnhof (Wiener Platz 4) geopend: dag. 8–20 uur; tel. +49 351 501501, www.dresden.de/dig.
- Freiberg, Schlossplatz 6. Geopend: ma., di, do., vr. 10–18, , wo. 10–14, za. 10–12.30 en 13.15–16 uur,